

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ
ЗА ПЕРИОДА 2018-2021 Г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА
НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА
ДЪЛГОСРОЧНА ГРИЖА

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	2
II. АНАЛИЗ НА УСЛУГИТЕ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ	3
III. ЦЕЛЕВИ ГРУПИ	7
IV. ЦЕЛИ И ПРИНЦИПИ	12
V. МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ.....	12
1. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ПОДКРЕПА В ДОМАШНА СРЕДА И В ОБЩНОСТТА НА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ И ВЪЗРАСТНИ ХОРА, ЗАВИСИМИ ОТ ГРИЖА.....	14
2. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА ЗА ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ИНСТИТУЦИИ С НЕДОБРИ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТ И КАЧЕСТВО НА ГРИЖА И ПОЕТАПНО ЗАКРИВАНЕ НА ИНСТИТУЦИИ.....	19
3. МЕРКИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА СИСТЕМАТА ЗА ДЪЛГОСРОЧНА ГРИЖА	23
4. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМАТА ИНФРАСТРУКТУРА ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ И ИНТЕГРИРАНИ ЗДРАВНО-СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ И ВЪЗРАСТНИ ХОРА, ЗАВИСИМИ ОТ ГРИЖА.....	26
VI. ПРОЕКТИ	28
VII. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ	37
VIII. УСТОЙЧИВОСТ НА СЪЗДАДЕНИТЕ УСЛУГИ С ПРОЕКТНО ФИНАНСИРАНЕ	38
IX. КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ.....	38
X. ФИНАНСИРАНЕ	39
XI. УПРАВЛЕНИЕ И КООРДИНАЦИЯ	41

I. ВЪВЕДЕНИЕ

През 2014 г. Правителството на Република България прие Национална стратегия за дългосрочна грижа¹ (Стратегията), насочена към създаване на условия за независим и достоен живот на възрастните хора и хората с увреждания чрез предоставянето на качествени, достъпни и устойчиви услуги за дългосрочна грижа, съобразени с индивидуалните нужди на потребителите.

Визията на Стратегията включва:

- Изграждане на мрежа от достъпни и качествени услуги в общността и в домашна среда, която да осигури възможност за подготовка и извеждане на възрастните хора и хората с увреждания от специализираните институции и същевременно да има превантивна роля по отношение институционализацията на тези лица
- Защита на достойнството и създаване на възможност за независим живот на възрастните хора и хората с увреждания чрез предоставяне на качествени, достъпни и ефективни междусекторни услуги за дългосрочна грижа, съобразени с реалните потребности на хората в общността
- Закриване в следващите 20 години на всички функционално остарели и неотговарящи на актуалните потребности на целевите групи специализирани институции за възрастни хора и хора с увреждания

Визията на Стратегията се основава на основополагащи принципи, сред които:

- Поставяне на потребителя в центъра на услугата, уважение към правата и достойнството на потребителите и включването им в процеса на вземане на решения;
- Достъпност, прозрачност и недискриминация при изграждане и предоставяне на услугите;
- Ефективност и ефикасност на услугите, междусекторно взаимодействие и иновативност;
- Превантивност на мерките (превенция на институционализирането и на излишната хоспитализация и рехоспитализация);
- Устойчивост и дългосрочен ефект на постигнатите резултати.

Ключовите приоритети на Стратегията са свързани с:

- Деинституционализацията на грижата за хора с увреждания и възрастните хора;
- Развитие на услугите в домашна среда и подкрепата на семейства с повишена отговорност към грижите за зависими членове на семейството;

¹ <http://www.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=280&lang>

Дългосрочната грижа (ДГ) се дефинира като комплекс от услуги и подкрепа за хора, които в резултат на умствено и/или физическо заболяване и/или увреждане се нуждаят от помощ за извършване на ежедневните си дейности и/или имат нужда от някои постоянни медицински грижи за продължителен период от време. Дейностите от ежедневието, за които те могат да имат нужда от помощ могат да бъдат дейности по самообслужване, които лицето трябва да извършва всеки ден (дейности от ежедневието живот, или ДЕЖ, като къпане, обличане, ядене, лягане и ставане от легло или стол, раздвижване, ползване на тоалетна, и контролиране на функциите на пикочната и храносмилателната система) или могат да бъдат свързани със самостоятелен живот (инструментални дейности от ежедневието живот, или ИДЕЖ, като готвене, управление на парите, пазаруване на хранителни стоки и лични вещи, извършване на лека и тежка домакинска работа и употреба на телефон). (Източник: Съвместен доклад на ЕК-КСЗ на тема „Необходимост от адекватна социална закрила и дългосрочна грижа в общества със застаряващо население (2014) (2014) (Joint EC-SPC report on "Adequate social protection for long-term care needs in an ageing society", 2014)

- Насърчаването на взаимодействието между социалните и здравните услуги, включително и развитието на иновативни междусекторни услуги, както и прилагането на интегриран подход при изграждането на услугите.

В Стратегията е залегнало разбирането, че „деинституционализацията на грижата за възрастни хора и хора с увреждания е насочена към развитието на мрежа от услуги в общността и домашна среда с цел осигуряване на независим и достоен живот и тяхното пълноценно включване в живота на обществото“. Настоящият План за действие за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа следва това разбиране. Той е разработен в съответствие с визията, целите и принципите, заложи в Стратегията. Планът обхваща мерките само за първия етап от изпълнението на един труден и дълъг процес на деинституционализация на системата за дългосрочни грижи. Съгласно Стратегията този процес следва да бъде завършен до 2034 г.

Първият план за изпълнение на Стратегията адресира различни предизвикателства в сектора както по отношение на недостатъчното разнообразие от подкрепящи услуги в общността и недостатъчното предлагане на услуги в домашна среда, така и по отношение на капацитета и функционирането на самата система за дългосрочна грижа, включително и взаимодействието между здравния и социалния ѝ компонент. Той обаче няма за цел да пилотира всички възможни видове услуги и практики за всички възможни целеви групи. Планът е фокусиран така, че да доведе до реален ефект и до реална промяна в живота за идентифицираните най-рискови групи лица с увреждания и възрастни хора.

Финансовият ресурс, определен за изпълнението на този първи етап от процеса на деинституционализация на грижата за хората с увреждания и възрастните хора съобразно възможностите на държавния бюджет и оперативни програми „Региони в растеж“ (ОПРР) и „Развитие на човешките ресурси“ (ОПРЧР) в програмен период 2014-2020 г., налага приоритизиране, а лошите условия на живот в някои специализирани институции налагат и голяма спешност на действията за извеждането на лицата от тях. Поради това, най-сериозният фокус в Плана е поставен върху спешното осигуряване на качествени условия за живот на лицата с психични разстройства и умствена изостаналост, които в момента са настанени в специализираните институции с недобри условия и недобро качество на грижата. Дейностите по Плана са основно фокусирани към създаването и предоставянето на социални и интегрирани здравно-социални услуги.

II. АНАЛИЗ НА УСЛУГИТЕ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ

Независимо от постигнатите резултати в разкриването на социални услуги в общността през последните години, все още са налице множество проблеми, от чието решаване зависи по-нататъшното успешно развитие на политиката в областта на дългосрочната грижа и ефективната подкрепа за уязвимите групи. Сред тях са: голям брой хора, настанени или желаещи да бъдат настанени в специализирана институция, недостатъчен брой услуги, които да отговарят комплексно на потребностите на тези целеви групи и неравномерното им разпределение на територията на страната.

В момента в България около 11 000 възрастни хора и хора с увреждания живеят в 161 специализирани институции за предоставяне на социални услуги, а чакащите за

настаняване в тях са 3 600 лица, от тях 2 200 са лицата с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция. Близко 900 са лицата, които чакат за настаняване в социални услуги в общността от резидентен тип, от които над 750 са чакащите за настаняване лица с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция. Тези услуги се финансират изцяло от държавния бюджет. Не е малък броят и на лицата с психични разстройства (240 към 30.09.2017 г.), които са трайно настанени (над една година) в държавни психиатрични болници. Това са лица, които нямат нужда от активно лечение, но не могат да бъдат изписани поради липсата на жилище, липса на близки роднини или същите не желаят да се грижат за тях след изписването им от болницата. Основно това са лица с шизофрения – 82 %, 7 % са с умствена изостаналост и по 3 % с биполарно афективно разстройство и деменции.

Въпреки наличието на известни тенденции за преодоляване на този стереотип, институционалната грижа все още се възприема от потребителите и техните близки като най-подходящия модел на грижа за хора с увреждания. Опитът и проведените международни проучвания обаче показват, че престоят в специализирана институция води до влошаване на качеството на живот, деградация на личността, загуба на умения за независим живот, социално изключване, развитие на проблемно и предизвикателно поведение, отключване на психични проблеми. Независимо от това, броят на чакащите за настаняване в специализирана институция в България е висок, което налага развитие на алтернативи за подкрепа за живот в общността, които да премахнат специализираните институции като вариант за подкрепа. Търсенето на институционална грижа се дължи основно на:

- повишеното търсене на услуги за дългосрочна грижа в резултат на трайното застаряване на населението;
- недостатъчното предлагане на услуги в общността и в домашна среда;
- съществуващите стереотипи и нагласи, които понякога водят до дискриминация на лицата с психични проблеми и умствена изостаналост;
- в някои случаи – и на нереструктурираната система в областта на дееспособността, която дава прекалено много права най-вече на настойниците на лицата, поставени под пълно запрещение, но не предлага адекватни мерки за подкрепа на лицата.

Докато грижата за деца вече се предоставя предимно в семейна и близка до семейната среда, то при пълнолетните лица грижата и подкрепата за лицата, които не могат да разчитат на помощ от близките си, основно се предоставя в специализираните институции, както е видно от данните в Таблица 1.

Таблица 1: Брой социални услуги (специализирани институции и социални услуги в общността) за възрастни хора и хора с увреждания към 30 септември 2017 г., финансирани от държавния бюджет като делегирани от държавата дейности

№	Вид	Брой	Капацитет
Специализирани институции			
1	Домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост	27	2 083
2	Домове за пълнолетни лица с психични разстройства	13	1 028
3	Домове за пълнолетни лица с физически увреждания	21	1 287
4	Домове за пълнолетни лица със сетивни нарушения	4	133
5	Домове за пълнолетни лица с деменция	14	825

6	Домове за стари хора	82	5 605
ОБЩО:		161	10 961
Социални услуги в общността			
1.	Дневни центрове за пълнолетни лица с увреждания	72	1 829
2.	Дневни центрове за пълнолетни лица с увреждания-седмична грижа	4	88
3.	Дневни центрове за стари хора	47	1 184
4.	Центрове за социална рехабилитация и интеграция за лица	89	2 732
4	Социални учебно-професионални центрове	2	125
ОБЩО:		214	5 958
Социални услуги в общността от резидентен тип			
1.	Защитени жилища за лица с психични разстройства	33	313
2.	Защитени жилища за лица с умствена изостаналост	96	811
3.	Защитени жилища за лица с физически увреждания	15	141
4.	Наблюдавани жилища	20	120
5.	Преходни жилища	9	80
6.	Центрове за настаняване от семеен тип на пълнолетни лица с психични разстройства	30	410
7.	Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция	16	213
8.	Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост	26	324
9.	Центрове за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания	20	267
10.	Центрове за настаняване от семеен тип за стари хора	4	54
11.	Кризисни центрове за лица	5	50
12.	Центрове за временно настаняване за лица	13	622
13.	Приюти за лица	2	70
ОБЩО:		289	3 475
Общ брой:		664	20 394

Източник: АСП

За 2018 г. средствата за финансиране на социалните услуги, делегирани от държавата дейности, ще бъдат в размер на 230 950 000 лв.

В допълнение на услугите държавно делегирана дейност, в периода от 2007 до 2017 г. са реализирани и редица операции, финансирани със средства от Европейския социален фонд по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Операциите са свързани с реализирането на проекти за предоставяне на услуги в домашна среда („Личен асистент“, „Социален асистент“ и „Домашен помощник“) за подкрепа на хора с увреждания и възрастни хора, които са в частична или пълна невъзможност за самообслужване и/или в риск от социално изключване. Услугите в домашна среда са предоставяни в рамките на процедури „Грижа в семейна среда за независимост и достоен живот на хора с различни видове увреждания и самотноживеещи хора – дейности „Социален асистент“ и „Домашен помощник“; „Усъвършенстване и подобряване на услугата „Личен асистент“ на хора с различни видове увреждания и самотно живеещи хора“; „Помощ в дома“; „Алтернативи“ по ОПРЧР 2007-2013 г. и „Нови алтернативи“ по ОПРЧР 2014-2020 г., както и операция „Независим живот“ по

ОПРЧР 2014-2020 г., която приключва през 2018 г. Средствата за изпълнението на посочените операции възлизат на над 458 100 000 лв.

Данните относно броя и вида на социалните услуги водят до следните изводи:

- налице е солиден превес на формите на институционалната подкрепа пред формите на подкрепа в общността;
- сред услугите в общността не са застъпени дейностите за подкрепа за живот с интегриран здравно-социален характер и мобилна подкрепа в домашна среда;
- почти напълно отсъстват услуги за хора с различни форми на деменция;
- по отношение на три групи потребители има най-малка мрежа от услуги:
  - лица с психични разстройства;
  - лица с деменция;
  - възрастни хора;
- въпреки немалкия размер на средствата за предоставяне на социални услуги, включително и с европейско финансиране, капацитетът на предоставяните услуги е недостатъчен за удовлетворяване на все по-нарастващите потребности.

Горните изводи се потвърждават и от извършения от Агенцията за социално подпомагане (АСП) подробен анализ на социалните услуги държавно делегирана дейност за пълнолетни лица² по категории потребители, изготвен с цел да подпомогне разработването на Плана за действие за изпълнение на Стратегията, както и за идентифициране на институциите, по отношение на които е необходимо предприемането на спешни мерки за закриване. Анализът е базиран на наличните в АСП количествени данни за брой, вид, капацитет и заетост в социалните услуги към 31.05.2017 г. (информация, обработвана на месечна база) и за брой чакащи за настаняване в специализирани институции и в социални услуги от резидентен тип (обобщават се на национално ниво на тримесечие), резултатите от оценяването на специализираните институции за хора с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция, извършено по проект „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище“ през април - май 2015 г., както и допълнително събрана актуална информация от териториалните структури на АСП по отношение на фактическото състояние на материалната база.

Фактори и дефицити, които следва да се преодолеят за изграждането на ефективна система от услуги за дългосрочна грижа:

- Неравномерно териториално разпределение на мрежата от услуги по общини;
- Недостиг на подходяща материална база или терени за изграждането на социална инфраструктура;
- Недостатъчен капацитет на услугите за възрастни;
- Недостатъчни финансови стандарти за резидентните услуги, които не позволяват осигуряване на качество на живот и социално включване на потребителите с необходимост от по-интензивна подкрепа;
- Недостиг на персонал, включително на квалифицирани кадри и текучество на персонала;

---

² <http://www.asp.government.bg/-za-p-lnoletni-lica>

- Неефективно използване на ресурсите на Центровете за социална рехабилитация и интеграция за пълнолетни лица (броят на потребителите е почти равен на капацитета на услугите, което показва непълноценното използване и неуплътняване на работния ден на специалистите в услугата);
- Отсъствие на реални алтернативи за подкрепа в домашна среда или допълващи и подпомагащи живота в общността;
- Интерес на близките към поставяне под запрещение и съответно към настаняване в специализирана институция;
- „Пренасяне“ на институционалния подход и при предоставянето на услугите в общността от резидентен тип.

III. ЦЕЛЕВИ ГРУПИ

Основните целеви групи на този план са:

1. Пълнолетни лица с психични разстройства
2. Пълнолетни лица с умствена изостаналост и множествени увреждания
3. Лица с различни форми на деменция
4. Възрастни хора, включително и възрастни в невъзможност за самообслужване
5. Пълнолетни лица с различни форми на увреждания

Мерките и дейностите са приоритетно насочени към лицата от изброените по-горе целеви групи, които са:

- настанени в специализираните институции, на които предстои закриване;
- регистрирани като чакащи за настаняване в резидентни услуги (в т.ч. институции);
- ползващи социални услуги в общността, включително и от резидентен тип;
- в риск от институционализация, поради липса на подходяща подкрепа в семейна среда и/или липса на подходящо място за живеене;
- трайно настанени в държавни психиатрични болници.

Разширената целева група на този план включва:

- Роднини и близки на възрастни хора, хора с увреждания, хора с деменция, хора с умствена изостаналост и/или хора с психични разстройства, които полагат грижи и оказват подкрепа
- Гражданите и широката общественост

Лица с психични разстройства

Пациентите с шизофренни заболявания, водещи се под наблюдение, са 25 849. От тази група между 10% и 15% (2 500 – 3 000 лица) се нуждаят от подкрепа в общността. От тях 1 000 са настанени в институции за дългосрочни грижи, а около 230 пребивават дългосрочно в държавните психиатричните болници.

АСП идентифицира лицата с психични разстройства като рискова целева група поради следните причини:

- Липса на развита мрежа от социални услуги в общността за хора с психични разстройства, които да имат превантивна роля по отношение на социалното им изключване и да подкрепят успешното им включване в общността;
- Липса на интегрирани здравно-социални услуги за хора с психични разстройства, които да осигурят продължаваща подкрепа и рехабилитация за хората с хронично боледуване;
- Негативните обществени нагласи към хората с психични разстройства, които допълнително ги поставят в социална изолация.

В резултат на това се наблюдава занемаряване на нуждите и задълбочаване на социалното изключване на хората с психични разстройства; провал на семействата и близките в оказване на подкрепа в ежедневието; влошаване на психо-социалното функциониране на хората с психични разстройства; наличие на голям брой чакащи за настаняване в специализирани институции и социални услуги от резидентен тип (1 369 лица към 31.05.2017 г.).

Същевременно, условията за живот в специализираните институции за пълнолетни лица с психични разстройства са неудовлетворителни, с ниско качество на грижа и състояние, несъответстващо на нормативно определените стандарти и критерии. Съществен проблем е „институционализираното“ пребиваване в лечебните заведения за дълги периоди от време на хора с хронично протичащи психични разстройства. Причините за това са предимно социални (липса на място за живеене, липса на подкрепяща среда). Някои от пациентите са поставени под запрещение, което прави невъзможно изписването им при отказ на близките да ги приемат и да се грижат за тях. В някои от случаите близките на тези пациенти, които трайно пребивават в лечебните заведения за стационарна психиатрична помощ, предпочитат и правят всичко възможно техните роднини да останат настанени в болница, а не в социална услуга, с цел да могат да получават техните лични доходи (от пенсии). Трудност при настаняването в подходяща социална услуга се явява и изискването за съгласие от страна на лицата, дори и да са поставени под пълно запрещение. Поради това само 91 от случаите са с подадени документи за настаняване в социална услуга и са в листата на чакащите. Психичната болест, приела хроничен характер, налага нуждата от постоянна подкрепа и квалифицирана помощ, тъй като самото увреждане допринася за проявата на редица социални дисфункции и отпадане на различни умения за справяне с житейски ситуации.

Гореизложеното обосновава необходимост от ускоряване на процеса по разкриване на подходящи услуги в общността за психосоциална рехабилитация на болните с психични разстройства, които да обхващат широк спектър потребности, както по отношение на липсата на условия и място на живеене (резидентни услуги), така и по отношение на възможност за подкрепа на хората в тяхната непосредствена среда. Услугите следва да бъдат предлагани от мултидисциплинарни екипи, обучени в съвременни методи на психо-социална рехабилитация за хора с психични разстройства. Те трябва да бъдат подкрепени от мерки по отношение на социалното включване на хората с психични разстройства, най-вече в областта на образованието и на заетостта.

Деинституционализацията и насочването към услуги в общността следва да е основано на спазването на правата на пациентите, оценка на техните индивидуални нужди и осигуряване правото им на избор. С особено внимание трябва да се подходи към процеса на подготовка и преместване на хората, трайно пребиваващи в институциите,

за включване в живота на общността. Необходимо е изграждане на капацитет за управление на този процес, в който да бъдат ангажирани всички заинтересовани страни.

Лица с умствена изостаналост

Водещите се под наблюдение пациенти с умствена изостаналост са 28 293. От тази група изцяло зависимите от грижи и неможещи да се справят самостоятелно в ежедневието са приблизително до 2% (с тежка и дълбока умствена изостаналост) или около 400 лица. Те се нуждаят и от специализирани медицински грижи, които следва да се осъществяват в добра координация със специалистите от доболничната помощ.

През последните години са разкрити най-голям брой социални услуги в общността, в т.ч. и от резидентен тип, за хора с умствена изостаналост. Поради тази причина броят на желаещите да ползват социални услуги в специализирани институции и социални услуги от резидентен тип намалява, но все още е голям. Към 31.05.2017 г. броят на чакащите за настаняване лица с умствена изостаналост е 355 лица.

Нивото на грижата в специализираните институции за пълнолетни лица с увреждания не осигурява нужната подкрепа и ресурс за възстановяване на живота им и завръщане в общността. За процеса на деинституционализация на пълнолетни лица с умствени увреждания и насърчаване на подкрепата им в семейна среда е необходимо да бъдат изградени различни социални и интегрирани здравно-социални услуги в общността, които да създават подкрепяща среда за лицата и техните семейства. Услугите следва да осигурят развиване на потенциала на лицата с умствени увреждания за независим живот и възможности за социалното им включване чрез изграждане на трудови и социални умения и осигуряване на условия за трудова заетост.

Лица с различни форми на деменция

Пациентите с деменция, водещи се под наблюдение, са 2 408, но с оглед на това, че над 60-годишна възраст процентът на деменциите нараства от 1% до 30% в горните възрастови категории, нуждите от услуги за тази целева група ще нарастват.

Броят на чакащите за настаняване в специализирани институции и в социални услуги от резидентен тип за пълнолетни лица с деменция е значителен - 468 лица към 31.05.2017 г. Въпреки ежегодно нарастващия брой на хората с деменция в България, все още не съществуват развити здравни и социални услуги, специализирани в грижата за страдащите от различни форми на деменция. Практиката на смесване на услугите за тази целева група с услугите за хора с умствена изостаналост, се оценява като неефективна и неуспешна. Поради това, в рамките на първия етап от изпълнението на Националната стратегия за дългосрочна грижа следва да бъде пилотиран модел за подкрепа в общността и грижа за лицата с различни форми на деменция. Развитието на грижите и подкрепата следва да е свързано и с разширяване на кръга на обучените специалисти – лекари и други медицински специалисти, психолози, социални работници и др.

Лица с физически увреждания

Чакащите за настаняване в специализирани институции за пълнолетни лица с физически увреждания и сетивни нарушения са над 180 лица. В по-голямата си част тези институции не разполагат с адаптирана спрямо нуждите на потребителите среда и възможности за медицинска, социална и професионална рехабилитация, в т.ч. и чрез осигуряване на подходящи технически помощни средства, позволяващи максимална степен на самостоятелност и независимост в ежедневието. Липсват осигурени адекватни здравни грижи, особено за лицата с тежки физически увреждания. За превенция на институционализацията на лицата с физически увреждания е необходимо да се подобри достъпът до рехабилитационни услуги, осъществяващи комплексни рехабилитационни програми, в т.ч. медицинска и функционална диагностика, кинезитерапия, физикална терапия, говорна терапия, ерготерапия, психотерапия и др., както и да се осигурят възможности за лечение, посещения и рехабилитация в дома.

За деинституционализацията на настанените в тези институции лица, които нямат възможности за живот в домашна среда, е необходимо изграждане на социални услуги в общността от резидентен тип, адаптирани към техните нужди и осигуряващи условия за рехабилитация, в т.ч. повишаване на образователната и професионално-квалификационната им степен, разширяване на възможностите за трудова заетост, трудотерапевтична дейност, участие в различни обществени мероприятия и др.

За хората с физически увреждания, които могат да останат в домашна среда, следва да се осигурят различни форми на дневни и почасови грижи, с цел облекчаване на семейството в ежедневието и през почивните дни и предоставяне на лицата на услуги, насочени към компенсиране на дефицитите по отношение на образователните им потребности, повишаване на личностния потенциал, рехабилитация в домашни условия, създаване на социални контакти, организиране на свободното време и усвояване на нови умения, реализирането на дейности за осигуряване на трудова заетост, в т.ч. на защитена заетост под формата на трудова терапия.

За лицата с тежки физически увреждания, нуждаещи се от продължителна или постоянна рехабилитация и здравни грижи, следва да бъдат осигурени интегрирани здравно-социални услуги, които да им позволят да достигнат своя максимален здравен потенциал и да бъдат приобщени в най-голяма степен в обществото.

Възрастни хора

Възрастните хора представляват една от най-големите групи лица с потребности от социални услуги и съответно ангажират голяма част от ресурсите за предоставянето им. Поради прогресивното застаряване на населението в България тази тенденция ще се засилва през следващите години. Възрастните хора трябва да имат гарантирана възможност за избор на социални услуги и да бъдат подпомагани при вземане на решение относно услугите, които в максимална степен отговарят на техните потребности.

Броят на чакащите за настаняване в домове за стари хора е близо 1 100 лица. Услугите, предоставяни в специализирани институции са предпочитана форма на социални услуги за тази целева група поради:

- икономически причини (висок процент на бедност сред възрастовата група);

- липсата на междинни алтернативни услуги в домашна среда;
- преобладаващата обществена нагласа;
- предпочитанията на значителна част от възрастните хора да ползват услуги извън дома, включително социални услуги, предоставяни в специализирани институции.

Независимо от интереса и предпочитанията към услуги в специализирани институции, необходимо е да се развият модели на услуги в домашна среда и услуги в общността, включително интегрирани здравно-социални услуги, с които да се осигурят възможности на възрастните хора да запазят своята самостоятелност и начин на живот.

Голяма част от хората над 65 години, които са запазили способността си за самостоятелен начин на живот, страдат от сериозни съпътстващи здравословни проблеми, прогресиращи с увеличаване на възрастта и в някои случаи водещи до възникване на сетивни, физически или други увреждания. Това поражда необходимост от предоставяне на адекватни услуги, съобразени с влошеното общо здравословно състояние и наличие на увреждания.

Идентифицирана е и липсата на достатъчно места за осигуряване на палиативни грижи. Поради това в част от домовете за стари хора голяма част от потребителите получават именно палиативна грижа, което противоречи на същността на услугата дом за стари хора. Това показва необходимост от развиване на специфични услуги, насочени към грижа за възрастни хора в невъзможност за самообслужване поради влошено общо здравословно състояние.

Следва да се развият и услуги в общността, ориентирани към предотвратяването на самотата и изолацията и адаптирани към основните нужди на възрастните хора, за да бъдат независими и да останат колкото може по-дълго време в тяхната обичайна, т.е. обхващаща няколко поколения среда. Тези услуги включват не само „стационарни“ услуги като дневни центрове, центрове за социална рехабилитация и интеграция и др., но и мобилни форми на социални услуги, които се фокусират върху предоставяне на грижа и подкрепа за хората в напреднала възраст в тяхната домашна среда.

Необходимо е разкриване на междинни интегрирани здравно-социални услуги за възрастни в общността, между болниците и специализираните институции, които да посрещат нуждата от дългосрочна грижа без институционализация. В момента липсват услуги в общността за възрастни хора, които излизат от болнични заведения и са със здравословни проблеми, изискващи дългосрочна грижа.

За възрастните хора с хронични заболявания и трайни увреждания следва да се осигурят специализирани грижи в техните домове, включващи предоставяне както на специализирани медицински грижи, така и услуги, подпомагащи пациентите за справяне с ежедневни дейности от бита – изграждане на модел за патронажни грижи за възрастни хора по домовете. Необходимо е поетапното създаване на мрежа от центрове за палиативни грижи за възрастни лица с трайни/хронични заболявания, изискващи специални медицински грижи и наблюдение.

Подходящо е и изграждане на дневни центрове за здравно-социални грижи за възрастни хора, които са в състояние да се грижат за себе си самостоятелно, които да удовлетворят здравословни, психо-социални и духовни нужди на болните лица чрез

медицинско наблюдение и амбулаторно лечение и рехабилитационни дейности в широкия смисъл на думата (физически, психологически, социални, трудова терапия). За осигуряване на качество на предоставяните грижи е необходимо подобряване на професионалния капацитет на персонала в новите услуги за възрастни хора.

IV. ЦЕЛИ И ПРИНЦИПИ

В контекста на стратегическите цели на Националната стратегия за дългосрочна грижа, за периода на действие на настоящия план се определят конкретни цели, с които да се постави нужната основа за реализиране на процеса на деинституционализация на грижата за хората с увреждания и възрастните хора и изграждането на алтернативна подкрепа в общността чрез предоставянето на качествени и достъпни услуги за дългосрочна грижа. Поставените конкретни цели са насочени и към създаване на условия за независим живот и включване в общността, в съответствие с чл. 19 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Основните цели на плана до 2021 г. са:

1. Подобряване на качеството на живот и възможностите за социално включване на хората с увреждания и възрастните хора, чрез осигуряване на мрежа от услуги и мерки за подкрепа в общността и домашна среда и изграждане на подходящ (материален и кадрови) капацитет за предоставянето им
2. Превенция на институционализацията на хора с увреждания и възрастни хора и изграждане на приемаща и подкрепяща нагласа в обществото
3. Ограничаване на мрежата от специализирани институции и на достъпа до тях, извеждане от специализирани институции на хора с увреждания и закриване на 10 специализирани институции за хора с увреждания с най-неприемливи условия за живот
4. Създаване на регулаторна рамка за развитието на социални услуги и интегрирани здравно-социални услуги

Основните принципи, които ще се съблюдават при изпълнението на Плана, са:

- Спазване на принципите, залегнали в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания;
- Недопускане на децата с увреждания, настанени в социални услуги в общността от резидентен тип, да бъдат настанявани в специализирани институции при навършване на пълнолетие;
- Системност при откриването на нови услуги;
- Постигане на съгласие за изпълнение на целите и споделяне на отговорностите от всички заинтересовани страни.

V. МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ

С оглед на тяхната насоченост и фокус, четири са основните групи мерки, които в своята съвкупност и обвързаност ще бъдат в центъра на действията в периода 2018-

2021 г. за осигуряване на дългосрочна грижа и деинституционализация на грижата за лицата с увреждания и възрастните хора, зависими от грижа:

- **Мерки за осигуряване на подкрепа в домашна среда и в общността на лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа**

В тази група мерки са включени основно дейности за предоставяне на подкрепящи услуги в общността и домашна среда. Услугите в домашна среда са два вида – социални услуги - личен асистент, социален асистент и домашен помощник и здравно-социални услуги - патронажна грижа за хора с увреждания и възрастни хора. Подкрепящите услуги в общността са три основни форми – дневни центрове за лица с увреждания, дневни центрове за лица с различни форми на деменция и центрове за социална рехабилитация и интеграция за лица с психични разстройства и за лица с умствена изостаналост. За екипите на услугите ще се осигурят обучения и супервизия. С оглед устойчивото предоставяне на социални услуги в домашна среда една от най-важните дейности от гледна точка на нормативна уредба ще бъде регламентирането на реда за предоставяне и финансиране на тези услуги и възможностите за предоставянето им от всички видове доставчици (общини и частни доставчици). Като част от мерките за подкрепа в общността ще бъдат реализирани и дейности за подкрепена заетост на лица с психични разстройства и умствена изостаналост и развитие на социални предприятия.

Освен чрез създаване на нови услуги, в рамките на изпълнението на Плана в съответствие с нормативната уредба и възможностите на държавния бюджет ще се реализират и мерки за промяна на вида и/или капацитета на съществуващи социални услуги в общността за дневна грижа и консултативни социални услуги при идентифицирани потребности в общините.

- **Мерки за осигуряване на качествени социални услуги в общността за лица, настанени в специализирани институции с недобри условия на живот и качество на грижа и поетапно закриване на институции**

В тази група мерки са включени основно дейности за създаване на нови резидентни социални услуги, както и мерките за извеждане на лицата от специализирани институции и закриване на домове. Обученията и супервизията на екипите за оценка на потребностите и специалистите от новите услуги също са част от тези мерки. Резидентната грижа в общността ще бъде осигурена най-вече за лицата от тези домове, които са оценени, че предлагат най-лоши условия на живот и недобро качество на грижа. Необходимостта от инвестиране в резидентни услуги не изключва нуждата от развитие на подкрепящи услуги в общността. Резидентната грижа обаче е особено важна за тези лица, които нямат близки или близките им не желаят да се грижат за тях в домашна среда. Част от потребителите на услуги в специализираните институции са в домове от детска възраст, което предполага много внимателен подход при тяхното бъдещо извеждане или преместване в нови, макар и по-качествени услуги. В тази група мерки са включени и дейности за оценка на потребностите и изследване на желанията на всички пълнолетни лица, които ползват услуги в специализирани институции, с цел планиране на втория етап от процеса на деинституционализация на грижата за лицата с увреждания и възрастните хора. Ще се направи оценка и на потребностите на лица, трайно настанени в държавни психиатрични болници.

Освен чрез създаване на нови услуги, в рамките на изпълнението на Плана в съответствие с нормативната уредба и възможностите на държавния бюджет ще се реализират и мерки за промяна на вида и/или капацитета на съществуващи социални услуги в общността от резидентен тип при идентифицирани потребности в общините.

- **Мерки за повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа**

В тази група мерки се включват основно дейности за подобряване на капацитета на работещите в системата на социалните услуги – служители в Дирекции „Социално подпомагане“ и персонал в социалните услуги. Включени са и мерки за подготовка на обучителни материали и провеждане на обучения на специалисти от социалната и здравната система, най-вече в областта на подкрепата за лицата с психични разстройства. Другото основно направление е свързано с подобряване на нормативната уредба в областта на социалните услуги и създаване на нормативна уредба за интегрираните здравно-социални услуги. Разработване на стандарти за качество на услугите и подобряване на модела на финансирането им също са част от тази група мерки.

- **Изграждане на необходимата инфраструктура за предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги за лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа**

Тъй като планът е основно фокусиран към реализирането на първия етап от процеса на деинституционализация на грижата за хората с увреждания и възрастните хора, нуждата от дейности за изграждане на инфраструктура е сериозна. Само по себе си изграждането на инфраструктура не е мярка за деинституционализация, а само подпомага реализацията на процеса, поради това свързаните с инфраструктурата и материалната база дейности са обединени в отделна група мерки. По-мощни строителни и ремонтни дейности ще бъдат необходими за мерките, предвиждащи създаването на нови социални услуги. Друга част от мерките също изискват инфраструктурни дейности, но те ще бъдат реализирани само чрез извършване на ремонт и доставка на обзавеждане и оборудване.

1. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА ПОДКРЕПА В ДОМАШНА СРЕДА И В ОБЩНОСТТА НА ЛИЦА С УВРЕЖДЕНИЯ И ВЪЗРАСТНИ ХОРА, ЗАВИСИМИ ОТ ГРИЖА

Мярка 1: Предоставяне на социални услуги в домашна среда

Дейности:

1. Предоставяне на услуги в домашна среда

Срок за реализация:

2018-2021 г.

Отговорни институции и организации:

АСП, общини, райони на общини

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020 – 2018 г. (чрез операция „Независим живот“ предоставяне на услуги в домашна среда в отговор на комплексните потребности, включително и здравни, на хора с увреждания и хора над 65 г. в невъзможност за самообслужване)

Държавен бюджет – от 2018 г. (чрез финансиране от държавния бюджет предоставяне на социалните услуги личен асистент, социален асистент и домашен помощник)

2. Нормативно регламентиране на реда за предоставяне и финансиране на социалните услуги в домашна среда и възможностите за предоставяне на такива услуги от всички видове доставчици на социални услуги (общини и частни доставчици)

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП

Участващи организации и структури:

АСП, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Мярка 2: Осигуряване на патронажна грижа чрез предоставяне на почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги за нуждаещи се лица с увреждания и възрастни хора

Дейности:

1. Предоставяне на почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги за нуждаещи се лица с увреждания и възрастни хора във всички 28 области в страната (със ситуирано управление на услугата във всеки областен град или в друг град от областта в случай, че това ще е по-удачно за координацията на дейностите)
2. Разработване и прилагане на програма/методика за предоставяне на патронажната грижа и стандарти за качество на услугата
3. Разработване на програма за обучение на медицинските специалисти и специалистите в областта на социалните услуги, предоставящи патронажната грижа
4. Обучение и супервизия на персонала

Срок за реализация:

От 2019 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ, общини, доставчици на социални услуги, включително и лечебни заведения, ако са регистрирани като доставчици на социални услуги

Финансиране на разработването на програмите:

ОПРЧР 2014-2020

Финансиране на услугата:

- от ОПРЧР 2014-2020 за период от 1 година - отговорна институция - МТСП
- от държавния бюджет чрез бюджета на МЗ след изтичане на срока на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 - отговорни институции – МФ и МЗ

Мярка 3: Осигуряване на подкрепена заетост на лица с психични разстройства и умствена изостаналост

Дейности:

1. Развитие и апробиране на дейности на принципа на „Социалното предприятие“ (специално създадени за тези лица работни места, например кафене, ресторант, ателие, работилница и т.н., места в които да придобиват трудови навици на практика, т.е. форма на подкрепа за създаване на трудови навици и социални умения и същевременно участие в реална заетост)
2. Осигуряване на обучение на място

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АЗ, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Участващи организации и структури:

Работодатели, АСП

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

3. Осигуряване на подкрепена заетост за лица с увреждания, включително и с психични разстройства и умствена изостаналост, по реда на Закона за насърчаване на заетостта и правилника за неговото прилагане

Срок за реализация:

2018-2021 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АЗ

Участващи организации и структури:

Работодатели

Финансиране:

Държавен бюджет чрез ежегодния Национален план за действие по заетостта

Мярка 4: Предоставяне на социални услуги в общността за дневна и почасова грижа и подкрепа

Дейности:

1. Създаване на дневни центрове за подкрепа на лица с увреждания и техните семейства

Дневните центрове за подкрепа на лица с увреждания и техните семейства, включително с тежки множествени увреждания, ще осигуряват дневни, полудневни и почасови услуги като грижа, рехабилитация, терапия, консултиране, информирание и подкрепа, включително и на хората, полагащи грижи за лицата от целевата група в домашна среда, мобилни услуги, заместваща грижа за срок не по-дълъг от 14 дни и други дейности.

Предоставяне на услугите

Услугите в дневните центрове ще се предоставят както на лица с увреждания от общността, така и на лица с увреждания, ползващи резидентни услуги.

Срок за реализация:

От 2019 г.

Отговорни институции и организации:

Общини, доставчици на социални услуги, НПО

Финансиране:

- от ОПРЧР 2014-2020 за период от 1 година - отговорна институция - МТСП
- от държавния бюджет чрез бюджетите на общините след изтичане на срока на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 - отговорни институции - МФ и общини.

2. Създаване на дневни центрове за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства

Дневните центрове за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства ще осигуряват дневни, полудневни и почасови услуги като грижа, рехабилитация, терапия, консултиране, информирание и подкрепа, включително и на хората, полагащи грижи за лицата от целевата група в домашна среда, мобилни услуги и други дейности.

Предоставяне на услугите

Услугите в дневните центрове ще се предоставят както на лица от общността, така и на лица, ползващи резидентни услуги.

Срок за реализация:

От 2020 г.

Отговорни институции и организации:

Общини, доставчици на социални услуги, НПО

Финансиране:

- от ОПРЧР 2014-2020 за период от 1 година - отговорна институция - МТСП
- от държавния бюджет чрез бюджетите на общините след изтичане на срока на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 - отговорни институции - МФ и общини.

3. Създаване на центрове за социална рехабилитация и интеграция за лица с психични разстройства и за лица с умствена изостаналост

Центровете за социална рехабилитация и интеграция ще осигуряват почасови услуги, рехабилитация, трудотерапия, трудово наставничество, консултиране, информирание и подкрепа, включително и на хората, полагащи грижи за лицата от целевите групи, мобилна работа, както и съответните профилирани дейности за подкрепа на лица с психични разстройства и лица с умствена изостаналост. В центровете ще се предоставя и подкрепа за трудово наставничество, включващо и менторство от член на екипа, за провеждане на трудова практика и трудова заетост в реална работна среда, както и за въвеждане и обучение на работното място за лицата, за които се осигурява заетост, и текуща подкрепа в работния процес.

В зависимост от оценката на потребностите в съответната община, в която ще се кандидатства за създаването на тази услуга, ще се допуска както създаване на самостоятелни центрове за всяка една от целевите групи, така и на центрове, които предлагат услуги и на двете групи.

Предоставяне на услугите

Услугите в центрoвете ще се предоставят както на лица от общността, така и на лица, ползващи резидентни услуги.

Срок за реализация:

От 2020 г.

Отговорни институции и организации:

Общини, доставчици на социални услуги, НПО

Финансиране:

- от ОПРЧР 2014-2020 за период от 1 година - отговорна институция - МТСП
- от държавния бюджет чрез бюджетите на общините след изтичане на срока на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 - отговорни институции - МФ и общини.

4. Актуализиране на методическите ръководства/методиките за предоставяне на услуги в дневните центрове за лица с увреждания и разработване на методическите ръководства/методиките за предоставяне на услуги в дневните центрове за лица с различни форми на деменция и в центрoвете за социална рехабилитация и интеграция за лица с психични разстройства и за лица с умствена изостаналост

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

АСП, НЦОЗА, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Участващи организации и структури:

МЗ, АЗ, държавни психиатрични болници, центрове за психично здраве

5. Обучение на персонала в дневните центрове за лица с увреждания и за лица с различни форми на деменция и в центрoвете за социална рехабилитация и интеграция за лица с психични разстройства и за лица с умствена изостаналост – начално и надграждащо, и осигуряване на супервизия и подкрепа при предоставянето на услугите

Срок за реализация:

2019-2021 г.

Отговорни институции и организации:

АСП, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Участващи организации и структури:

НЦОЗА, държавни психиатрични болници

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

2. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА ЗА ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ИНСТИТУЦИИ С НЕДОБРИ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТ И КАЧЕСТВО НА ГРИЖА И ПОЕТАПНО ЗАКРИВАНЕ НА ИНСТИТУЦИИ

Мярка 1: Предоставяне на социални услуги от резидентен тип

1. Създаване на социални резидентни услуги в общността

Резидентните услуги, които ще бъдат създадени, са:

- **Центрове за грижа за хора с увреждания и възрастни хора** - осигуряване на възможност за настаняване (за лица с психични разстройства, лица с умствена изостаналост, лица с различни форми на деменция и възрастни хора в невъзможност за самообслужване) в среда, близка до семейната. Оказване на съдействие за постигане в максимална степен на самостоятелност, в комбинация с други социални, здравни, образователни и други подкрепящи/съпътстващи услуги в съответствие с потребностите на настанените лица. За възрастните хора в невъзможност за самообслужване – оказване на интензивна подкрепа от специализиран персонал.

Предоставяне на новите социални услуги:

В новите резидентни услуги ще бъдат настанени както лица от закриващите се специализирани институции и други специализирани институции, така и лица от общността, тъй като освен броят на институциите, в които условията на живот не са приемливи за пребиваване, и броят на чакащите за настаняване в тях е висок. Профилът на новите резидентни услуги ще съответства на потребностите на настанените лица от съответните целеви групи.

Лечебните заведения ще оказват съдействие и подкрепа на персонала на социалните услуги от резидентен тип в случаите на потребители с проблемно/предизвикателно, автоагресивно и агресивно поведение по предварително определени ред и условия за взаимодействие.

Срок за реализация:

Настаняване в новоизградени услуги - от 2020 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП, общини, доставчици на социални услуги

Участващи организации и структури:

МЗ

Финансиране:

- от ОПРЧР 2014-2020 за период от 1 година - отговорна институция - МТСП
- от държавния бюджет чрез бюджетите на общините след изтичане на срока на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 - отговорни институции - МФ и общини.

2. Обучение на персонала в резидентните социални услуги – начално и надграждащо, и осигуряване на супервизия и подкрепа при предоставяне на услугите

Срок за реализация:

2019-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Участващи организации и структури:

МЗ

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

3. Разработване на методическо ръководство/методика за осигуряване на интензивна подкрепа за възрастни хора в невъзможност за самообслужване, настанени в резидентни социални услуги в общността

Срок за реализация:

2019-2020 г.

Отговорни институции и организации:

АСП

Участващи организации и структури:

МЗ, лечебни заведения, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

4. Реализиране на собствени програми на неправителствени организации за подкрепа и социално включване на лицата с психични разстройства и умствена изостаналост, ползващи резидентна грижа в специализирани институции

Срок за реализация:

2018-2021 г.

Отговорни организации:

НПО, доставчици на социални услуги

Участващи организации и структури:

Общини

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

Мярка 2: Закриване на специализирани институции за лица с психични разстройства и умствена изостаналост, в които условията и грижата не покриват минималните изисквания за качество на живот, както и подкрепа на лицата за ползване на други подходящи услуги

Дейности:

1. Изготвяне на специализирани критерии за оценка и методика за оценка на състоянието на лица с психични разстройства и на лица с умствена изостаналост за избягване интерпретирането на състояния, в резултат на институционализацията, като белези на проблемно/предизвикателно, автоагресивно и агресивно поведение

Срок за реализация:

2019-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ

Участващи организации и структури:

АСП, лечебни заведения, общини, доставчици на социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

2. Създаване и подготовка/обучение на екипи за:

- извършване на индивидуална оценка на потребностите от подкрепа
- проучване на желанията на лицата, настанени в специализираните институции, които предстои да бъдат закрити
- психологическо консултиране и обясняване на промяната и подготовка за приемане на промяната в живота
- оценка на специфичните медицински потребности
- оценка на нуждата от интензивна подкрепа от специализиран персонал
- оценка по методиката за оценка на състоянието за избягване интерпретирането на състояния, в резултат на институционализацията като белези на проблемно/предизвикателно, автоагресивно и агресивно поведение
- оценка на социалния им кръг и възможности за реинтеграция в домашна среда
- изготвяне на индивидуален план за подкрепа на лицата, настанени в специализираните институции, които предстои да бъдат закрити, който в максимална възможна степен отчита техните предпочитания, изградени емоционални връзки, характер и особености

3. Провеждане на индивидуалните оценки и на оценките на социалния кръг и възможността за реинтеграция на лицата в домашна среда
4. Подготовка на плановете, които задължително включват и мерките за извеждане от институцията
5. Провеждане на програма за подготовка за живот в общността – индивидуална социална работа за подготовка на лицата за извеждане от специализираните институции и мерките за самото преместване
6. Осигуряване на включването на лицата, които предстои да бъдат изведени от институциите, при оценката и изготвянето на плановете при спазване на чл. 16 и чл. 16а от ЗСП
7. Последваща оценка – не по-рано от 3 и не по-късно от 6 месеца от преместването в новата услуга и съответно актуализиране на плана и насочване към други по-подходящи услуги в общността съгласно новата оценка
8. Изготвяне на план за закриване на специализираната институция
9. Осигуряване на супервизия на екипите, ангажирани с оценките и разработването на плановете
10. Осигуряване на супервизия на персонала в специализираните институции до окончателното им закриване

*Специализираните институции за лица с психични разстройства и умствена изостаналост с най-лоши условия за живот, които следва да бъдат закрити до 31.12.2021 г., ще бъдат предложени от Агенцията за социално подпомагане въз основа на предварителен мониторинг и оценка.

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ, АСП, общини

Участващи организации и структури:

Специалисти от лечебни заведения (вкл. държавни психиатрични болници), специалисти от социални услуги, доставчици на социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

Мярка 3: Оценка на потребностите на всички лица, настанени в специализирани институции, с оглед планиране на втория етап от процеса на деинституционализация на грижата за лицата с увреждания и възрастните хора – лица с психични разстройства, умствена изостаналост, деменция, физически и сетивни увреждания и възрастни хора и оценка на потребностите на лицата, трайно настанени в държавни психиатрични болници

Дейности:

1. Създаване и подготовка/обучение на екипи за:
  - извършване на индивидуална оценка на потребностите от подкрепа
  - проучване на желанията на лицата, настанени в специализираните институции и лицата, трайно настанени в държавни психиатрични болници
  - оценка на специфичните медицински потребности
  - оценка на нуждата от интензивна подкрепа от специализиран персонал
  - оценка по методиката за оценка на състоянието за избягване интерпретирането на състояния, в резултат на институционализацията като белези на проблемно/предизвикателно, автоагресивно и агресивно поведение
  - оценка на социалния им кръг и възможности за реинтеграция в домашна среда
  - изготвяне на предложения за подходящите услуги за всеки потребител, което в максимална възможна степен отчита техните предпочитания, изградени емоционални връзки, характер и особености
2. Провеждане на индивидуалните оценки и на оценките на социалния кръг и възможността за реинтеграция на лицата в домашна среда
3. Подготовка на предложенията за подходящите услуги и предложенията за мерките за извеждане от институцията
4. Осигуряване на супервизия на екипите, ангажирани с оценките и разработването на предложенията

Срок за реализация:

2020-2021 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ, АСП, общини

Участващи организации и структури:

Специалисти от лечебни заведения (вкл. държавни психиатрични болници), специалисти от социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

3. МЕРКИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА СИСТЕМАТА ЗА ДЪЛГОСРОЧНА ГРИЖА

*Предвидените по другите групи мерки дейности за обучения, супервизия и изграждане на капацитет също са насочени към подобряване на ефективността на системата за дългосрочна грижа, но в третата група мерки се включват дейности, които са насочени към цялата система, а не само към определените целеви групи, които са във фокуса на услугите и дейностите по първата и втората група мерки.

Мярка 1: Създаване на регулаторна рамка за развитието на социалните услуги и интегрираните здравно-социални услуги

Дейности:

1. Разработване на нови стандарти за финансиране и качество на социалните услуги
2. Разработване на стандарти за финансиране и качество на интегрирани здравно-социални услуги
3. Разработване на нови модели на услуги
4. Оценка на потребностите от социални услуги на национално ниво и разработване на карта на потребностите от социални услуги
5. Разработване на карта на социалните услуги на национално ниво

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП

Участващи организации и структури:

МЗ, АСП

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

6. Разработване на Закон за социалните услуги и подзаконовата уредба за неговото прилагане

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП

Участващи организации и структури:

всички заинтересовани страни

7. Разработване на Наредба за интегрираните здравно-социални услуги

Срок за реализация:

2018 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ, МТСП

Участващи организации и структури:

всички заинтересовани страни

8. Регламентиране на статута на социалния работник и въвеждане на механизми за развитие и мотивиране на работещите в системата на социалните услуги

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Участващи организации и структури:

всички заинтересовани страни

Мярка 2: Осигуряване на обучения, професионална квалификация и супервизия

Дейности:

1. Прилагане на програма за обучение и квалификация на служителите в дирекции „Социално подпомагане“, включваща въвеждащо и надграждащи общи и профилирани по отделни теми обучения

Срок за реализация:

постоянен

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Участващи организации и структури:

НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

2. Осигуряване на периодична супервизия на служителите в дирекции „Социално подпомагане“

Срок за реализация:

постоянен

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Участващи организации и структури:

НПО

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

3. Разработване на стандарти за социална работа – за качество, ефективност и натовареност (за сектора социални услуги)

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Участващи организации и структури:

Всички заинтересовани страни

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

4. Разработване и прилагане на програми за обучение, квалификация и супервизия на служителите в социалните услуги за пълнолетни лица по типове услуги (резидентни, дневни, консултативни услуги и др.), включващи въвеждащо и надграждащо общи и профилирани по отделните теми обучения

Срок за реализация:

Разработване на програмите - 2018-2019 г.

Прилагане на програмите - от 2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Участващи организации и структури:

Университети, други обучаващи организации и всички заинтересовани страни

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

5. Разработване на обучителни пакети за продължаващо обучение и допълнителна квалификация на специалистите от социалната и здравната система по следните програми: „Социална работа с психиатричен случай”, „Трениране в социални умения”, „Водене на психиатричен случай”, „Психосоциално интервю за общопрактикуващи лекари” и др. и провеждане на обучения

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ

Участващи организации и структури:

НЦОЗА, АСП

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

6. Разработване и утвърждаване на критерии за разпознаване и въвеждане на добри практики в областта на услугите за лица с увреждания и възрастни хора

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, МЗ, АСП, общини, доставчици на социални услуги и НПО

7. Анализ на практиките в други държави-членки на ЕС относно финансирането на системата за дългосрочна грижа

Срок за реализация:

2019-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, АСП

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

4. МЕРКИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМАТА ИНФРАСТРУКТУРА ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ И ИНТЕГРИРАНИ ЗДРАВНО-СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДЕНИЯ И ВЪЗРАСТНИ ХОРА, ЗАВИСИМИ ОТ ГРИЖА

Мярка 1: Изграждане на инфраструктура за предоставяне на услуги за грижа и подкрепа в общността

Дейности:

1. Изграждане на нови дневни центрове за подкрепа на лица с увреждания и техните семейства, включително с тежки множествени увреждания, съгласно Картата на услугите за подкрепа в общността, чрез преустройство на съществуваща материална база

Ремонтът на инфраструктурата ще бъде съгласно предварително разработени и съгласувани от Министерство на труда и социалната политика функционални изисквания и насоки, съобразени с релевантните европейски документи за деинституционализация и живот в общността. Ремонтът на инфраструктурата за новите услуги ще бъде наблюдаван и контролиран от структурите на ОПРЧР и МТСП.

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, общини

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

2. Изграждане на нови Центрове за социална рехабилитация и интеграция съгласно Картата на услугите за подкрепа в общността, чрез преустройство на съществуваща материална база

Ремонтът на инфраструктурата ще бъде съгласно предварително разработени и съгласувани от Министерство на труда и социалната политика функционални изисквания и насоки, съобразени с релевантните европейски документи за деинституционализация и живот в общността. Ремонтът на инфраструктурата за новите услуги ще бъде наблюдаван и контролиран от структурите на ОПРЧР и МТСП.

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МТСП, общини, доставчици на социални услуги

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

3. Преустройство на съществуваща материална база за предоставяне на интегрираната здравно-социална услуга патронажна грижа

Срок за реализация:

2018-2019 г.

Отговорни институции и организации:

МЗ или общини, доставчици на социални услуги, включително и лечебни заведения, регистрирани като доставчици на социални услуги

Финансиране:

ОПРЧР 2014-2020

4. Изграждане на дневни центрове за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства съгласно Картата на услугите за подкрепа в общността

Изграждането на инфраструктурата ще бъде съгласно предварително разработени и съгласувани от Министерство на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването функционални изисквания и насоки за изграждане на новата инфраструктура, съобразени с релевантните европейски документи за деинституционализация и живот в общността. Изграждането на инфраструктурата за новите услуги ще бъде наблюдавано и контролирано от структурите на ОПРР, както и от МТСП.

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МРРБ, общини

Участващи организации и структури по отношение на определянето на функционалните характеристики на сградите:

МТСП, МЗ, АСП, доставчици на социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРР 2014-2020

Мярка 2: Изграждане на социални услуги в общността от резидентен тип

Дейности:

1. Изграждане на инфраструктура за нови резидентни социални услуги в общността съгласно Картата на резидентните услуги

Изграждането на инфраструктурата ще бъде съгласно предварително разработени и съгласувани от Министерство на труда и социалната политика функционални изисквания и насоки за изграждане на новата инфраструктура, съобразени с релевантните европейски документи за деинституционализация и живот в общността. Изграждането на инфраструктурата за новите услуги ще бъде наблюдавано и контролирано от структурите на ОПРР, както и от МТСП.

Видовете резидентни социални услуги, които ще бъдат изградени, са:

- *Центрове за грижа за хора с увреждания и възрастни хора*

Срок за реализация:

2018-2020 г.

Отговорни институции и организации:

МРРБ, общини

Участващи организации и структури по отношение на определянето на функционалните характеристики на сградите:

МТСП, МЗ, АСП, доставчици на социални услуги и НПО

Финансиране:

ОПРР 2014-2020

VI. ПРОЕКТИ

Част от дейностите по Плана ще бъдат реализирани без допълнително финансиране от държавния бюджет или други източници. Основно тези дейности са свързани с разработването на промените в нормативната уредба и някои от методическите материали.

За реализацията на дейностите по Плана ще бъдат одобрени и реализирани операции по две оперативни програми – ОПРР 2014-2020 и ОПРЧР 2014-2020:

ОПЕРАЦИЯ ПО ОПРР 2014-2020

Изграждане и ремонт на необходимата инфраструктура и доставка на необходимото обзавеждане и оборудване за създаване на социални услуги в общността

По операцията ще се финансира изграждането, ремонта, обзавеждането и оборудването, необходими за създаване на следните нови услуги:

- 6 Дневни центрове за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства
- 68 Центрове за грижа за хора с увреждания и възрастни хора (за лица с психични разстройства, лица с умствена изостаналост, лица с различни форми на деменция и възрастни хора в невъзможност за самообслужване)

По операцията ще се финансират горепосочените дейности само в общините, включени в Картата на резидентните услуги и Картата на услугите за подкрепа в общността, утвърдени от Междуведомствената работна група за управление на процеса по деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания. В картата ще бъде определена и индикативната стойност на горепосочените дейности по видове услуги.

Срок за реализация: 2018-2020 г.

Финансиране (прогнозна стойност): 41 373 980 лв. от ОПРР 2014-2020

*Няма да се допуска изграждане на резидентни социални услуги в сградите на закрити или предстоящи за закриване специализирани институции – сградите на бившите домове за деца с увреждания, бившите и функциониращите все още домове за деца, лишени от родителска грижа, бившите и функциониращите все още домове за медико-социални грижи за деца, бившите и функциониращите все още домове за пълнолетни лица, както и в лечебни заведения.

*При заявено мотивирано искане от общините е възможно да се приложи индивидуален подход, в зависимост от сградата на институцията, местонахождението

й, техническото ѝ състояние, достъпа до други услуги и т.н. Възможността за използване на такива сгради ще се оценява от Постоянната експертна работна група.

*Изграждането на новите услуги, посочени по-горе, включва както ново строителство, така и ремонт/реконструкция на съществуващи сгради.

ОПЕРАЦИЯ 1 ПО ОПРЧР 2014-2020

Операция 1 по ОПРЧР 2014-2020 ще включва два компонента както следва:

Компонент 1

Подготвителни действия за стартиране на услугите и за извеждане на лицата от институциите, извършване на оценка на потребностите, комуникационна стратегия

Компонент 1 ще включва следните групи дейности:

- Разработване на методически материали/методики, обучителни пакети и др.
- Обучения и супервизия
- Оценка на потребностите на лицата
- Комуникационна стратегия
- Мерки за повишаване на капацитета на системата

Срок за реализация: 2018-2020 г.

Финансиране (прогнозна стойност): 4 000 000 лева от ОПРЧР 2014-2020

Компонент 2

Финансиране на предоставянето на новите социални услуги

По Компонент 2 ще се финансира предоставянето на новосъздадените услуги по ОПРЧР 2014-2020, както следва:

- 6 Дневни центрове за подкрепа на лица с различни форми на деменция и техните семейства
- 68 Центрове за грижа за хора с увреждания и възрастни хора (за лица с психични разстройства, лица с умствена изостаналост, лица с различни форми на деменция и възрастни хора в невъзможност за самообслужване)

Общ брой потребители: 1 260 потребители на горепосочените услуги

Срок на финансирането от ОПРЧР: до 1 година

Финансиране (прогнозна стойност): до 14 милиона лева от ОПРЧР 2014-2020

ОПЕРАЦИЯ 2 ПО ОПРЧР 2014-2020

Процедура BG05M9OP001-2.002 „Независим живот“

Приоритетна ос 2: „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване“

Инвестиционен приоритет № 3: „Повишаване на достъпа до услуги, които са на достъпна цена, устойчиви и висококачествени, включително здравни и социални услуги от общ интерес“

Специфична цел 1 към ИПЗ: „Подобряване на достъпа на хора с увреждания и хора над 65 г. в невъзможност за самообслужване до услуги за социално включване и здравеопазване“

Операция „Независим живот“ допълва и надгражда схемите „Помощ в дома“ и „Алтернативи“, както и други мерки, финансирани по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 г. чрез прилагането на нов широкоспектърен подход за децентрализирано предоставяне на общинско ниво на почасови услуги на хора с увреждания и възрастни хора, които имат затруднения в обслужването си.

Цел на процедурата: Подобряване качеството на живот и на достъпа до услуги за социално включване в отговор на комплексните потребности, включително и здравни, на хора с увреждания и хора над 65 г. в невъзможност за самообслужване с цел преодоляването на последиците от социалното изключване и бедността. Операцията има за цел да предостави и възможности за връщането на реалния пазар на труда на лицата, които полагат грижи за близките си с увреждания.

Дейности:

1. Осигуряване на достъп до интегрирани услуги, според специфичните потребности на лицето въз основа на индивидуална социална оценка. Подкрепа за дейността на съществуващи и създаване на нови Центрове за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда, в т.ч. подкрепящи и интегрирани междусекторни услуги;
2. Обучение на персонала за предоставяне на услугите;
3. Предоставяне на психологическа подкрепа и/или консултиране и/или супервизия на персонала, предоставящ социални услуги;
4. Мотивационна и/или психологическа или друг тип подкрепа за потребителите на услугите, според тяхната индивидуална потребност;
5. Осигуряване на специализиран транспорт за хората с увреждания, в случай на необходимост.

Бенефициенти:

Всички общини и райони на общини.

Партньори:

- Доставчици на социални услуги;
- Неправителствени организации.

Общ бюджет:

150 000 000 лв. за периода 2015-2018 г.

Период на изпълнение:

2018 г.

Резултати:

По процедура „Независим живот“ се очаква услуги да получат 16 000 лица с увреждания и лица над 65 г. в невъзможност за самообслужване. За 14 000 от тези лица ще се подобри достъпът до услуги, т.е. ще се разширят услугите, които те получават.

Допустими целеви групи са:

- Хора с увреждания и техните семейства;
- Хора над 65 г. с ограничения или в невъзможност за самообслужване.

ОПЕРАЦИЯ 3 ПО ОПРЧР 2014-2020

Процедура „Подкрепа за лицата с увреждания“ (одобрена на комитет за наблюдение на ОПРЧР)

Приоритетна ос № 2

„Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване”

Инвестиционен приоритет № 2 (ИП 2):

„Активно приобщаване, включително с оглед насърчаване на равните възможности и активното участие и по-добрата пригодност за заетост“

Инвестиционен приоритет № 3 (ИП 3):

„Подобряване на достъпа до услуги, които са на достъпна цена, устойчиви и висококачествени, включително здравни и социални услуги от общ интерес”

Специфична цел 2 към ИП2:

Увеличаване на броя на хората с увреждания, които са започнали да търсят работа или са заети, чрез предоставяне на социални и здравни услуги, вкл. чрез интегрирани мерки за хора с увреждания и техните семейства.

Специфична цел 2 към ИП3:

Намаляване броя на възрастните и хората с увреждания, настанени в институции чрез предоставяне на социални и здравни услуги в общността, включително услуги за дългосрочна грижа.

Операцията допълва и надгражда мерки, финансирани по ОПРЧР 2007-2013г., свързани със социално включване на уязвими групи.

Цели на операцията:

Да се осигури качествена грижа за лицата с тежки увреждания чрез създаване на центрове за комплексна подкрепа на лица с увреждания, вкл. с тежки множествени увреждания и техните семейства;

Подобряване на достъпа до услуги за кариерно развитие и насърчаване участието на пазара на труда и възстановяване на трудовата активност на семейства с лица с увреждания;

Дейности:

1. Предоставяне на подкрепящи услуги, в т.ч. интегрирани междусекторни услуги в общността за лица с увреждания и техните семейства, чрез подкрепа за дейността на центрове за подкрепа на лица с увреждания, вкл. с тежки множествени увреждания:

1.1. Разработване на вътрешни правила за работа и програми за предоставяне на новите услуги;

1.2. Осигуряване на дневни и почасови услуги за грижа за лицата с увреждания, вкл. с тежки множествени увреждания;

1.3. Мобилна работа, консултиране, информирание и подкрепа, включително и на лицата, полагащи грижи за лицата от целевата група в домашна среда;

1.4. Осигуряване на терапевтична и специализирана помощ, рехабилитация, осигуряване на подкрепа за достъп до други услуги, насочване и други, според индивидуалните потребности;

1.5. Осигуряване на подкрепа за семействата, полагащи грижи за лицата с увреждания, чрез поемане на грижата за лицата от целевата група чрез краткосрочно настаняване в центъра (заместваща грижа за срок не по-дълъг от 14 дни);

1.6. Ремонт и оборудване на сграден фонд с цел предоставяне на услугите в центрoвете, съгласно потребностите на целевата група.

2. Реализация на интегрирани подходи за мотивиране и насърчаване участието на пазара на труда на лица, полагащи грижи за зависими членове на семейството - лица с увреждания.

Бенефициенти:

Общини на територията на Република България, областни центрове, съгласно териториалното деление на страната на райони на планиране от ниво NUTS 2.

Партньори:

- Доставчици на социални услуги;
- Неправителствени организации.

Асоциирани партньори:

- МТСП;
- АСП;
- МЗ.

Общ бюджет:

6 000 000 лв.

Конкретните бенефициенти могат да кандидатстват с проекти в размер до 1 000 000 лв. В случаите на приложимост на Регламент (ЕО) № 1407/2013, максималният размер на помощта е 391 166 лв.

Период на изпълнение:

2017-2020 г.

Резултати:

По процедура „Подкрепа за лицата с увреждания” се очаква 180 лица с увреждания да получат дневни и почасови грижи; 360 лица (лица с увреждания, родители и други близки на тези лица, които полагат грижа за тях) да получат консултативни и други подобни услуги; 60 лица над 18 г. да получават социални и здравни услуги в общността, след извеждането им от институция, както и 6 доставчици на услуги за социално включване да разширят обхвата на дейността си.

Допустими целеви групи са:

- Лица с увреждания, включително с тежки множествени увреждания в риск и техните семейства;
- Лица с увреждания, включително с тежки множествени увреждания, ползващи резидентни услуги и техните семейства.

ОПЕРАЦИЯ 4 ПО ОПРЧР 2014-2020 – НАДГРАЖДАЩА ОПЕРАЦИЯ 3

По подобие на вече одобрената Процедура „Подкрепа за лицата с увреждания“ ще се създадат още 10 нови Дневни центъра за лица с увреждания и техните семейства, включително с тежки множествени увреждания.

Общ брой потребители:

- 300 лица с увреждания, получаващи дневни и почасови грижи

- 600 лица (лица с увреждания, родители и други близки на тези лица, които полагат грижа за тях), получаващи консултативни и други подобни услуги
Срок за реализация: 2018-2020 г.
Финансиране (прогнозна стойност): 10 милиона лева от ОПРЧР 2014-2020 г.

ОПЕРАЦИЯ 5 ПО ОПРЧР 2014-2020

По операция 5 по ОПРЧР 2014-2020 ще се финансира:

- създаване на нови 10 Центрове за социална рехабилитация и интеграция за лица с психични разстройства и за лица с умствена изостаналост, с капацитет до 40 места и поемане на тяхната издръжка за срок от 1 година;
- ремонт и оборудване на съществуващ сграден фонд с цел предоставяне на услугите в новите центрове, съгласно потребностите на целевите групи;
- обучение на специалистите и супервизия.

Общ брой потребители: 800 потребители

Бенефициенти: частни доставчици на социални услуги със задължителни партньори общини; общини със задължителни партньори частни доставчици на социални услуги, които да са ангажирани в прякото предоставяне на услугата на потребителите

Срок за реализация: 2018-2020 г.

Финансиране (прогнозна стойност): 7 милиона лева от ОПРЧР 2014-2020 г.

ОПЕРАЦИЯ 6 ПО ОПРЧР 2014-2020

По операция 6 по ОПРЧР 2014-2020 ще се финансира патронажната грижа чрез предоставяне на почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги за нуждаещи се хора с увреждания и възрастни хора.

Операцията ще осигури устойчивост и мултиплициране на създадения модел за предоставяне на почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги за хора с увреждания и възрастни хора по Проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“. Проектът е реализиран от Български червен кръст съвместно с Министерството на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването с финансиране от Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество по Българо-швейцарската програма за сътрудничество и съфинансиране от институциите.

Операцията ще се осъществи чрез прилагане на вече изградения модел и единни програми за предоставяне на почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги и обучение на персонала.

По операцията ще се финансира не само самото предоставяне на патронажната грижа в 28-те области в страната, но и необходимите за целта ремонти, обзавеждане и оборудване на подходящи помещения с максимална стойност до 50 000 лв., включително и закупуване на транспортни средства за извършване на мобилната работа.

Бенефициенти: частни доставчици на социални услуги със задължителни партньори общини и МЗ; МЗ със задължителни партньори общини и частни доставчици на социални услуги; лечебни заведения също могат да бъдат бенефициенти и партньори в случай, че са регистрирани като доставчици на социални услуги.

Срок за реализация: 2018-2020 г.

Финансиране (прогнозна стойност): 30 милиона лева от ОПРЧР 2014-2020 г.

ОПЕРАЦИЯ 7 ПО ОПРЧР 2014-2020

Операция 7 по ОПРЧР 2014-2020 ще финансира социалните предприятия. Операцията ще обхваща част от дейностите по мярката – за социалните предприятия, като схемата ще бъде отворена за:

- действащи и нови социални предприятия;
- общини, работодатели.

Схемата ще обхване не по-малко от 150 лица с психични разстройства и умствена изостаналост, като основна приоритетна група ще бъдат:

- младежи с психични разстройства и умствена изостаналост, живеещи в центрове за настаняване от семеен тип;
- пълнолетни лица с психични разстройства и умствена изостаналост, живеещи в социални услуги в общността от резидентен тип.

По схемата ще се изисква партньорство с:

- доставчици на социални услуги или НПО, работещи с лица с психични разстройства и умствена изостаналост;
- общината, ако тя не е кандидата, в качеството ѝ на доставчик на социалната услуга Център за социална рехабилитация и интеграция.

Финансирането на операцията ще бъде в размер на 3 милиона лева за периода 2018-2020 г. Всеки проект следва да бъде с продължителност не по-малко от 12 месеца. По схемата ще бъде и допустимо адаптирането на работното място в случай, че потребностите на включените лица с психични разстройства и умствена изостаналост го изискват.

ОПЕРАЦИЯ 8 ПО ОПРЧР 2014-2020

Реализиране на собствени програми на неправителствени организации за подкрепа и социално включване на лицата с психични разстройства и умствена изостаналост, ползващи резидентна грижа в специализирани институции

Ще бъдат финансирани проекти на НПО в следните направления:

- Личностно развитие
- Придобиване на умения за самостоятелен живот
- Провеждане на терапевтични дейности за компенсиране на трудности в развитието
- Насърчаване на доброволчеството

Срок за реализация: 2018-2020 г.

Финансиране (прогнозна стойност): 2 милиона лева от ОПРЧР 2014-2020 г.

ОПЕРАЦИЯ 9 ПО ОПРЧР 2014-2020

Процедура BG05M9OP001-3.005 „Нови стандарти за социални услуги”

Приоритетна ос 3 „Модернизация на институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд”

Инвестиционен приоритет 1: „Инвестиции в институционален капацитет и в ефикасността на публичните администрации и публичните услуги на национално, регионално и местно равнище с цел осъществяването на реформи и постигането на по-добро регулиране и добро управление”

Специфична цел 2: Увеличаване на броя на нововъведените и/или актуализираните процеси на планиране, изпълнение, мониторинг, оценка и контрол на политиките в институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд

Операция „Нови стандарти за социални услуги” допълва и надгражда операция „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище”, финансирана по ОПР ЧР 2007-2013 г., по която се прави изследване на прилаганите в страната стандарти за социални услуги.

Цел на процедурата: Подобряване на достъпността, ефективността и качеството на социалните услуги, както и реализирането на процеса на деинституционализация на грижите за децата и пълнолетните лица, включително и с увреждания, чрез разработване на актуални стандарти за качество и финансиране в съответствие с нуждите на потребителите. Изпълнението на дейностите по операцията цели да допринесе за правилното планиране и реализиране на политиките в сферата на социалното включване.

Дейности:

1. Разработване и анализиране на различни възможности за въвеждане в практиката на финансиране на принципа „парите следват клиента“ при предлагане на социални услуги. Разработване на финансови модели за остойностяване и финансиране на предоставянето на социалните услуги по типове услуги - консултативни социални услуги, социални услуги от резидентен тип, социални услуги за дневна грижа, социални услуги в домашна среда, мобилни социални услуги. Разработване на финансови модели за финансиране на интегрирани междусекторни услуги от различни източници, както и на модел за съфинансиране на социалните услуги от доставчика и потребителя;
2. Разработване на стандарти за качество по типове социални и интегрирани услуги по т. 1 за деца и пълнолетни лица, включително и с увреждания, с обективни и измерими критерии и показатели към тях. Разработване на показатели за измерване на ефективността на социалните услуги, отчитайки крайния резултат за потребителя от ползването на услугите. Разработване на система за мониторинг и контрол на социалните услуги;
3. Изготвяне на предложения за нормативно регламентиране на нови модели за финансиране и остойностяване на предоставянето на социални услуги и междусекторни услуги, както и за регламентиране на стандарти за качество на социалните услуги за деца и пълнолетни лица, включително и с увреждания по типове услуги; на показатели за измерване на ефективността на социалните услуги и за въвеждане на система за мониторинг и контрол на социалните услуги;
4. Изготвяне на анализ и разработване на предложения за социални услуги в общността и интегрирани услуги за дългосрочна грижа за деинституционализация на възрастните хора и хората с увреждания. Изготвяне на анализ и предложения за развитието на услуги (социални и интегрирани) за подкрепа на семействата, които

полагат грижи за член/членове на семейството, които имат трайно увреждане или са зависими от грижи възрастни хора. Разработване на проект на План за действие за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа;

5. Разработване на модел за планиране на минимален пакет от услуги на областно и общинско ниво, който да се основава на реалните потребности на отделните целеви групи – деца, пълнолетни лица, включително и с увреждания. Определяне на обективни критерии, въз основа на които да бъде разработена карта на потребностите и карта на услугите на национално ниво, както и разработване на съответните карти.

Бенефициент:

Министерство на труда и социалната политика чрез Дирекция „Социално включване”.

Партньори:

- Агенция за социално подпомагане;
- Министерство на здравеопазването.

Общ бюджет:

1 723 474.20 лв.

Период на изпълнение:

2016-2018 г.

Резултати:

Въведени нови и/или актуализирани процеси и модели за планиране и изпълнение на политики и услуги.

ОПЕРАЦИЯ 10 ПО ОПРЧР 2014-2020

BG05M9OP001-3.006 „Повишаване на капацитета на служителите в сферата на закрилата на детето, социалните услуги и социалното подпомагане“

Проектът „Повишаване на капацитета на служителите в сферата на закрилата на детето, социалните услуги и социалното подпомагане“ се изпълнява от АСП. Една от целите на Проекта е да подпомогне процеса по деинституционализация на децата и възрастните чрез подкрепа за качествени социални услуги в общността, както и изграждането и надграждането на капацитета за провеждане на ключовите реформи в социалния сектор.

В рамките на Проекта се предвижда провеждане на специализирани обучения за екипи от действащи социални услуги – мотивационни обучения; специфични обучения за екипите на създадените социални услуги, свързани със специализирани дейности и грижи за деца/младежи и възрастни; специализирани обучения на екипи от действащи социални услуги за работа с деца и възрастни с различни увреждания, свързани със здравния им статус; специализирани обучения за въвеждане на мултидисциплинарен подход при изготвяне оценки на потребностите и индивидуален план за подкрепа. В обученията ще се включат около 6 000 лица, работещи в социални услуги за деца и за възрастни.

Планирани са и обученията за изграждане на междусекторни координационни връзки между представители от различните сектори, имащи отношение към социалните услуги. В тях ще се включат общо 1 000 представители от: действащи социални услуги; териториалните структури на Агенцията за социално подпомагане – дирекции „Социално подпомагане“ и Регионални дирекции за социално подпомагане; медицински заведения и лични лекари; училища и други образователни организации; полиция; съдилища; прокуратура; общини и други. Обученията ще се провеждат на областен принцип – на територията на всяка от 28-те области.

По Проекта е предвидено и осигуряването на супервизия и консултации за екипи от действащи социални услуги. За работещите в услуги за възрастни лица и за деца е предвидено провеждане на 3 или 4 индивидуални и по 2 групови супервизии годишно. Към момента в социалните услуги за възрастни работят над 8 500 души, а в услугите за деца около 5 000 лица.

Проектът включва и други дейности, свързани с: внедряване на разработената интегрирана информационна система на Агенцията за социално подпомагане в пълен обем и обхват чрез целенасочени обучения на служителите на Агенцията и доставчиците на социални услуги; структуриране на областни координиращи звена в подкрепа на политиката по деинституционализация за деца и възрастни; сформирани екипи за реализиране на нов модел за закрила на деца и възрастни в специфична кризисна ситуация; изготвяне на анализи, проучвания и изследвания в сферата на социалното включване и други.

Срок за реализация: до 2019 г.

Финансиране: 28 000 000 лв.

VII. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ

Основните резултати, които се очакват от изпълнението на Плана, са:

- Осигуряване на качествена грижа и подкрепа в нови услуги в общността на минимум 750 лица с психични разстройства и умствена изостаналост, изведени от специализирани институции;
- Осигурени нови услуги за дневна, почасова и резидентна грижа и подкрепа за над 2 000 лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа;
- Осигурена грижа чрез социални услуги в домашна среда на над 17 000 лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа;
- Осигурена патронажна грижа на над 17 000 лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа;
- Закрити 10 специализирани институции за лица с психични разстройства и умствена изостаналост;
- Разработено ново законодателство, регулиращо социалните и здравно-социалните услуги;
- Повишен капацитет на служителите и специалистите в системата за дългосрочна грижа.

VIII. УСТОЙЧИВОСТ НА СЪЗДАДЕНИТЕ УСЛУГИ С ПРОЕКТНО ФИНАНСИРАНЕ

Правилата, които ще се прилагат по отношение на консултативните и дневните социални услуги – дневни центрове и центрове за социална рехабилитация и интеграция, подкрепени по ОПРР и ОПРЧР, са:

- Гарантиране на запазване на характера на новата услуга със съвкупността от дейности, за чието предоставяне е създадена, независимо от възможна промяна на наименованието ѝ;
- Недопускане на намаление на обхвата на дейностите в новата услуга, но допускане на разширяване на обхвата – брой потребители и нови дейности, които надграждат съществуващите;
- Допускане за новите ЦСРИ на разширение на целевата група с лица с други форми на увреждания.

Правилото, което ще се прилага по отношение на резидентните социални услуги, подкрепени по ОПРР, са:

- Гарантиране на запазване на характера на новата услуга със съвкупността от дейности, за чието предоставяне е създадена, независимо от възможна промяна на наименованието ѝ.

Във всеки отделен случай прилагането на изключенията от общите правила за осигуряване на устойчивост на услугите във вида и обхвата, в които са създадени, ще се оценява индивидуално и въз основа на становище на Министерството на труда и социалната политика.

IX. КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ

Процесът на деинституционализация не би могъл да се реализира без пълната подкрепа на местните власти, които на практика управляват почти всички социални услуги в България, както и без подкрепата и активното включване на частните доставчици на социални услуги. От голямо значение ще бъде тяхната активност при възлагане на управлението и на резидентните услуги, а не само при възлагане на управлението на консултативните форми на услуги.

Този план е първият, който ще насочи много сериозен финансов ресурс към една от най-уязвимите групи в нашето общество – хората с психични разстройства и умствена изостаналост. Поради това подкрепата на обществото за процеса е от основно значение.

Част от основните рискове пред изпълнението на Плана са:

- Обществените нагласи спрямо лицата с психични разстройства и умствена изостаналост, свързани с неразбирането на техните възможности и потребности и с погрешното разбиране, че те не могат да се интегрират в общността, което е и основната причина съществуващите специализирани институции за тези лица да бъдат ситуирани в по-изолирани и трудно достъпни места;
- Евентуално нежелание на местната общност на съответната територия да се развиват услуги за пълнолетни лица с психични разстройства и умствена изостаналост;
- Съпротива спрямо процеса на закриване на институции, когато те се възприемат като важен източник на заетост в дадено населено място;

- Нежелание от страна на лица с психични разстройства и умствена изостаналост, включително и поставени под запрещение, да ползват резидентни и други услуги в общността, което при липса на подкрепа от роднини и близки в домашна среда (което в повечето случаи е причината за настаняване в резидентни услуги) ще постави тези лица в сериозен риск и ще доведе до липса на адекватна грижа за тях;
- Недостатъчен брой частни доставчици на социални услуги за лица с психични разстройства и умствена изостаналост (по-голямата част от НПО развиват повече услуги за деца, отколкото за пълнолетни лица), включително и слаб интерес за управление на резидентни социални услуги за лица с психични разстройства и умствена изостаналост.

С цел преодоляване на горепосочените рискове пред процеса на деинституционализация на грижата и подкрепата за възрастните хора и хората с увреждания, освен индивидуалната работа с лицата, към които са насочени услугите и дейностите по плана, ще бъде разработена и изпълнявана комуникационна стратегия.

Комуникационната стратегия ще обхване целият период на изпълнение на плана и ще бъде насочена основно към:

- Преодоляване на стереотипите в обществото по отношение на нуждата от институционална грижа и неправилното разбиране на възможностите за социално включване на лицата с увреждания, и най-вече на лицата с психични разстройства и умствена изостаналост;
- Повишаване на обществената нетърпимост към проявите на незачитане на правата и личността на лицата с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция;
- Популяризиране на добрите практики за успешно социално включване на лицата с увреждания, и най-вече на практиките на доставчици на социални услуги;
- Повишаване на ролята на медиите в подпомагането на процеса на промяна в обществените нагласи и по-добро разбиране на възможностите и правата на хората с увреждания;
- Включване в процеса на местните общности в общините, където ще бъдат предоставяни новите услуги, с цел преодоляване на техните опасения, а в някои случаи и съпротива, към приемането на лицата със специфични потребности;
- Популяризиране и насърчаване на доброволчеството в процеса на деинституционализация;
- Разработване и реализиране на програми за изграждане на приемаща нагласа в обществото по отношение на лицата с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция.

Разработването и изпълнението на комуникационната стратегия ще се финансира със средства в размер на не повече от 300 000 лв. по Операция 1 по ОПРЧР 2014-2020.

X. ФИНАНСИРАНЕ

Изпълнението на Плана ще се финансира със средства от държавния бюджет и от оперативните програми „Региони в растеж“ и „Развитие на човешките ресурси“ за програмен период 2014-2020 г., както следва:

- **Държавен бюджет:**

- за социални услуги – съгласно ежегодно определяните с решение на Министерски съвет стандарти за финансиране

След приключване на финансирането по ОПРЧР 2014-2020 г. необходимите средства за финансиране от държавния бюджет на новите 100 социални услуги (дневни центрове, центрове за социална рехабилитация и интеграция и центрове за грижа за хора с увреждания и възрастни хора) за 2 140 потребители от 2021 г. са в размер на близо 18,3 милиона лева годишно. Част от средствата ще се осигурят чрез извършване на компенсирани промени в рамките на бюджета за социални услуги (от закриването на специализираните институции).

За финансиране на социалните услуги в домашна среда – личен асистент, социален асистент и домашен помощник, от държавния бюджет ще са необходими минимум 70 милиона лева годишно.

- за патронажната грижа за 17 000 потребители годишно ще са необходими средства до 20 000 000 лв. на година – чрез бюджета на МЗ
- По Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР) 2014-2020 г. – прогнозно 41 373 980 лева за изграждане на необходимата инфраструктура и доставка на необходимото обзавеждане и оборудване за създаване на социални услуги
- По Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОПРЧР) 2014-2020 г. – прогнозно допълнително ще са необходими до 70 000 000 лева, от които:
  - 18 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 1, от които:**
    - за подготвителни действия, оценка, комуникационна стратегия и други – 4 000 000 лв.;
    - за финансиране на предоставянето на новите социални услуги – 14 000 000 лв.;
  - 10 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 4;**
  - 7 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 5;**
  - 30 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 6;**
  - 3 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 7;**
  - 2 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 8.**

За вече изпълняващи се или одобрени операции по ОПРЧР 2014-2020 г. са осигурени средства както следва:

- 150 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 2 (Независим живот)** за целия период 2015-2018 г.;
- 6 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 3 (Подкрепа за лица с увреждания);**
- 1 723 474 лв. - за финансиране на **Операция 9 (Нови стандарти за социални услуги);**
- 28 000 000 лв. - за финансиране на **Операция 10 (Повишаване на капацитета на служителите в сферата на закрилата на детето, социалните услуги и социалното подпомагане).**

XI. УПРАВЛЕНИЕ И КООРДИНАЦИЯ

Институцията, която отговаря за координацията на изпълнението на Плана е Министерството на труда и социалната политика.

За изпълнението на Плана отговорните институции и органи са:

- Министерството на труда и социалната политика;
- Министерството на здравеопазването;
- Министерството на регионалното развитие и благоустройството;
- Агенцията за социално подпомагане;
- Агенцията по заетостта;
- Кметовете на общините, в които ще бъдат закрити специализирани институции;
- Кметовете на общините, в които ще се създадат новите услуги;
- Кметовете на общините, в които се изпълняват проекти за осигуряване на грижа в домашна среда.

С цел по-добра координация на дейностите на ангажираните институции ще бъде създадена Междуведомствена група на високо ниво за управление на процеса по деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания, която ще се председателства от министъра на труда и социалната политика, а като членове ще участват министрите на здравеопазването, регионалното развитие и благоустройството, финансите, изпълнителният директор на АСП и изпълнителният директор на НСОРБ. Секретариатът на междуведомствената група ще бъде в МТСП. За координация и консултация между всички заинтересовани страни, включително НПО, председателят на междуведомствената група ще създаде Постоянна експертна работна група, която ще подпомага дейността на групата на високо ниво.

Картите на услугите, които ще бъдат изградени в общините по Плана, ще бъдат разработени по обективни и прозрачни критерии съвместно с Националното сдружение на общините в Република България и одобрени от Междуведомствената работна група, като в тях се включи и резервен списък с общини.

Мониторингът на изпълнението на Плана ще се осъществява, както следва:

- до м. юни 2019 г. – преглед на изпълнението за 2018 г.
- до м. юни 2020 г. – преглед на изпълнението за 2019 г.
- до м. юни 2021 г. – преглед на изпълнението за 2020 г.
- до м. юни 2022 г. – финален доклад относно изпълнението на Плана и разработване на следващия план за действие за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа.

Прегледът на изпълнението ще се осъществява от Постоянната експертна работна група, която ще отговаря за разработването на ежегодните доклади. Докладите ще се утвърждават от Междуведомствената работна група.